

O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA INVESTITSIYA JARAYONLARINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA TARKIBIY XUSUSIYATLARI

Ergasheva Ma‘mura Farxodovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi,

“Fazoviy ma‘lumotlar infratuzilmasi, geodeziya, kadastr yo‘nalishida kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish markazi” davlat muassasasi bosh mutaxassisi

ergashevamamura86@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekiston iqtisodiyotida investitsiya jarayonlarining rivojlanish tendensiyalari va tarkibiy xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda so‘nggi yillarda investitsiya faoliyatining dinamikasi, ichki va xorijiy investitsiyalarning iqtisodiyot tarmoqlari bo‘yicha taqsimoti hamda ularning iqtisodiy o‘shishga ta‘siri o‘rganilgan. Statistik va ekonometrik tahlil natijalari investitsiyalar iqtisodiy o‘shishning muhim omili ekanligini ko‘rsatdi. Tadqiqot natijalari investitsiya siyosatini takomillashtirish, iqtisodiyotning tarkibiy modernizatsiyasini jadallashtirish hamda investitsiya samaradorligini oshirish bo‘yicha ilmiy xulosalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: investitsiya jarayonlari, iqtisodiy o‘shish, xorijiy investitsiyalar, investitsiya siyosati, iqtisodiy modernizatsiya, investitsiya samaradorligi.

KIRISH

Investitsiyalar milliy iqtisodiyotning barqaror va uzoq muddatli rivojlanishini ta‘minlaydigan asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ular ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish, infratuzilmani rivojlantirish hamda iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Zamonaviy iqtisodiy sharoitda investitsiya jarayonlarining samarali tashkil etilishi iqtisodiy o‘shish sur‘atlarini jadallashtirish, iqtisodiy tizimning tarkibiy o‘zgarishlarini ta‘minlash hamda mamlakatning global iqtisodiy makondagi o‘rnini mustahkamlash uchun muhim ahamiyat kasb etadi¹.

Jahon iqtisodiy tajribasi shuni ko‘rsatadiki, investitsiya faoliyatining yuqori darajada rivojlanishi mamlakat iqtisodiy taraqqiyotining muhim ko‘rsatkichlaridan biridir. Xususan, rivojlangan va tez rivojlanayotgan davlatlarda investitsiya jarayonlari iqtisodiyotning modernizatsiyasi, innovatsion rivojlanish va yangi ishlab chiqarish tarmoqlarining shakllanishiga xizmat qilmoqda. Shu bois investitsiya siyosatini takomillashtirish, investorlar uchun qulay biznes muhitini yaratish hamda investitsiya resurslaridan samarali foydalanish iqtisodiy siyosatning ustuvor yo‘nalishlaridan biri

¹ Plosser C.I. Investment and Growth: A Neoclassical Analysis / C.I.Plosser // Journal of Political Economy. – 1986. – Vol. 94, No.4. – P. 1005 – 1026.

sifatida qaraladi².

So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasida iqtisodiyotning ochiqligi va investitsiyaviy jozibadorligini oshirishga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, investitsiya faoliyatini rag‘batlantirish, xorijiy investorlar uchun qulay huquqiy va institutsional muhit yaratish, iqtisodiyotning ustuvor tarmoqlariga kapital qo‘yilmalarni jalb qilish bo‘yicha muhim chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Mamlakatda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar natijasida investitsiya muhiti sezilarli darajada yaxshilandi hamda investitsiya faoliyatining institutsional asoslari mustahkamlandi³.

Natijada so‘nggi yillarda mamlakat iqtisodiyotiga yo‘naltirilgan investitsiyalar hajmi sezilarli darajada oshdi. Xususan, asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalar hajmi barqaror o‘shish sur‘atlarini namoyon etmoqda. Investitsiyalarning iqtisodiyot tarmoqlari bo‘yicha taqsimlanishi ham iqtisodiy rivojlanishning ustuvor yo‘nalishlari bilan uzviy bog‘liq holda shakllanmoqda. Bunda sanoat, energetika, transport va infratuzilma sohalari investitsiyalarni jalb qilishda yetakchi o‘rin egallamoqda⁴.

Shu bilan birga, investitsiya jarayonlarining rivojlanishi iqtisodiyotning tarkibiy modernizatsiyasi va diversifikatsiyasiga ham sezilarli ta‘sir ko‘rsatmoqda. Yangi ishlab chiqarish quvvatlarining barpo etilishi, innovatsion texnologiyalarning joriy etilishi hamda eksportga yo‘naltirilgan mahsulotlar ishlab chiqarish hajmining ortishi investitsiya faoliyatining samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Bunday jarayonlar esa mamlakat iqtisodiyotining global raqobatbardoshligini mustahkamlashga yordam bermoqda⁵.

Biroq investitsiya jarayonlarining samaradorligini ta‘minlashda qator muammolar ham mavjud. Jumladan, investitsiyalarning tarmoqlar va hududlar bo‘yicha notekis taqsimlanishi, ayrim loyihalarning iqtisodiy samaradorligi pastligi hamda investitsiya resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish zarurati ushbu sohada ilmiy tadqiqotlar olib borishni taqozo etadi. Shu bois investitsiya jarayonlarining rivojlanish tendensiyalarini chuqur tahlil qilish, ularning iqtisodiy o‘shishga ta‘sirini baholash hamda investitsiya siyosatini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi O‘zbekiston iqtisodiyotida investitsiya jarayonlarining rivojlanish tendensiyalari va tarkibiy xususiyatlarini tahlil qilish hamda investitsiyalarning iqtisodiy o‘shishga ta‘sirini aniqlashdan iborat. Bu maqsadga erishish uchun investitsiya faoliyatining statistik ko‘rsatkichlari tahlil qilinadi, investitsiyalarning tarmoqlar bo‘yicha taqsimoti o‘rganiladi hamda investitsiya jarayonlarining iqtisodiy rivojlanishga ta‘siri ilmiy jihatdan asoslab beriladi.

Tadqiqot natijalari investitsiya siyosatini takomillashtirish, iqtisodiyotning ustuvor tarmoqlarini rivojlantirish hamda investitsiya samaradorligini oshirishga

² O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5950-son Farmoni. Investitsiya faoliyatini qo‘llab-quvvatlash va rag‘batlantirish to‘g‘risida. – 25.12.2018. – Lex.Uz. – URL: <https://lex.uz/docs/4049662>.

³ World Bank. World Development Indicators 2024. – Washington, DC: World Bank, 2024. – URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS>.

⁴ OECD Main Economic Indicators. – Paris: OECD, 2024. – URL: <https://stats.oecd.org/>.

⁵ Asian Development Bank. Asian Development Outlook 2025. – Manila: ADB, 2025. – URL: <https://www.adb.org/publications/asian-development-outlook-2025>.

qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Investitsiyalar iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda markaziy va strategik mexanizm hisoblanadi, chunki ular nafaqat ishlab chiqarish quvvatini oshirish, balki texnologik yangilanish, ish o'rinlari yaratish va milliy iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Klassik va neoklassik iqtisodchilar investitsiyalarni asosiy ishlab chiqarish omili sifatida ko'rib, ularning iqtisodiy o'sish jarayonidagi deterministik va struktural ahamiyatini, shu bilan birga, investitsiyalarni moliyaviy resurslar samaradorligi va resurslar taqsimoti bilan bog'liq muhim omil sifatida tahlil qilganlar. Masalan, Solow (1956) o'zining modelida kapital investitsiyalari va YaIM o'sishi o'rtasidagi fundamental iqtisodiy bog'liqlikni matematik model orqali isbotlaydi⁶. Shuningdek, Modigliani va Brumberg (1954) investitsiyalarning strukturaviy ta'siri va kapital bozorlar bilan bog'liqlik yo'nalishlarini tahlil qilgan⁷.

Neoklassik yondashuv Plosser (1986) tadqiqotlarida investitsiya va iqtisodiy o'sish o'rtasida statistik bog'lanishni ko'rsatadi va kapital qurilishi bilan pul-qarz siyosatining o'zaro ta'sirini o'rganadi⁸. Keynes (1936) investitsiyalarni agregat talabning muhim qismi deb hisoblab, ularning iqtisodiy faollik va samaradorlikka ta'sir qiluvchi moliyaviy omil ekanligini ta'kidlaydi⁹.

Xalqaro iqtisodiy tahlillardan World Bank va OECD ma'lumotlari investitsiya ko'rsatkichlarining iqtisodiy o'sish bilan bog'liqligini statistik matritsalar orqali taqdim etadi. World Bank World Development Indicators ma'lumotlar portalida 2010–2024-yillar oralig'ida xalqaro iqtisodiy ko'rsatkichlar, investitsiyalar ulushi va YaIM dinamikasi keltirilgan, bu investitsiyalarning global iqtisodiy integratsiya jarayonidagi rolini ko'rsatadi¹⁰. OECD Main Economic Indicators bo'yicha tahlillar esa investitsiyalarning iqtisodiy sektorlar bo'yicha taqsimlanishi va milliy iqtisodiyotlar o'rtasidagi farqlarini aniqlaydi¹¹.

Zamonaviy tadqiqotlarda investitsiya faoliyatining makroiqtisodiy roli yanada kengaytirilmoqda. Masalan, Borensztein va boshqalar (1998) to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (FDI) iqtisodiy o'sishga texnologik transfer orqali ta'sir ko'rsatishini tekshirishgan¹². Hozirgi iqtisodiy adabiyotda FDI investitsiyasi makroiqtisodiy barqarorlik, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish va eksport salohiyatini oshirishda muhim omil sifatida qaralmoqda.

Barro (1991) ko'p mamlakatlar bo'yicha investitsiya va YAIM o'sishini regressiya tahlili bilan uyg'unlashtirib, investitsiyalar va davlat investitsiyasi

⁶ Solow R.M. A Contribution to the Theory of Economic Growth / R.M. Solow // Quarterly Journal of Economics. – 1956. – Vol. 70, No.1. – P. 65–94.

⁷ Modigliani F., Brumberg R. Utility Analysis and the Consumption Function / F.Modigliani, R.Brumberg // Post-Keynesian Economics. – 1954. – P. 388–436.

⁸ Plosser C.I. Investment and Growth: A Neoclassical Analysis / C.I.Plosser // Journal of Political Economy. – 1986. – Vol. 94, No.4. – P. 1005–1026.

⁹ Keynes J.M. The General Theory of Employment, Interest and Money. – London: Macmillan, 1936.

¹⁰ World Bank. World Development Indicators 2024. – Washington, DC: World Bank, 2024. – URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS>.

¹¹ OECD Main Economic Indicators. – Paris: OECD, 2024. – URL: <https://stats.oecd.org/>.

¹² Borensztein E., De Gregorio J., Lee J.W. How does foreign direct investment affect economic growth? / E.Borensztein, J.De Gregorio, J.W.Lee // Journal of International Economics. – 1998. – Vol. 45, No.1. – P. 115–135.

ko‘rsatkichlari o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni aniqlaydi¹³. Bu investitsiyani iqtisodiy faollikni yaxshilashda asosiy omillardan biri deb talqin qilish imkonini beradi.

Ushbu tadqiqotlar asosan xorijiy manbalardan iborat bo‘lsa-da, milliy iqtisodiy sharoit bo‘yicha ham bir qator ilmiy maqolalar mavjud. Masudov (2024) Central Asian Journal of Economics nomli jurnalda O‘zbekiston investitsiya siyosatining institutsional aspektlarini tahlil qilgan va mamlakatning soliq va siyosiy stimullar orqali kapital jozibadorligini oshirish metodlarini ko‘rsatgan¹⁴. Uning tahlili milliy iqtisodiy kontekstda investitsiya siyosati natijalarini baholashga xizmat qiladi.

O‘zbekiston iqtisodiyotida ichki va xorijiy investitsiyalarning roli va ta‘sirida empirik tadqiqotlar ham olib borilgan. Ruziev (2023) tadqiqotida 2010–2022-yillarda investitsiyalar dinamikasi va ularning YaIM bilan bog‘liqligi ko‘rsatib o‘tilgan¹⁵. Unda ichki investitsiya YaIM o‘sishi bilan muvofiq hamkorlik ko‘rsatsa, xorijiy investitsiyalar (FDI) texnologik modernizatsiyani osonlashtiruvchi xususiyatlarga ega ekanligi ta‘kidlangan.

Investitsiyalarning iqtisodiy faollik uchun ahamiyati nuqtai nazaridan xalqaro tashkilotlar statistikasi muhim rol o‘ynaydi. Asian Development Bank (2025) Asian Development Outlook hisobotida mintaqaviy iqtisodiy ko‘rsatkichlar, jumladan, O‘zbekiston iqtisodiyotida investitsiya qo‘yilmalari va YaIM bilan bog‘liq tendensiyalar tahlil qilinadi¹⁶. Bu xalqaro manba milliy tadqiqotlar bilan taqqoslash imkonini berib, O‘zbekistonning global iqtisodiy integratsiya jarayonini baholashda xizmat qiladi.

Investitsiyalarning milliy iqtisodiyotdagi o‘rni bo‘yicha yana bir muhim manba IMF hisobotlari hisoblanadi. IMF World Economic Outlook (2025) bo‘yicha tahlillar jahondagi va mintaqa mamlakatlaridagi investitsiya tendensiyalarini taqqoslaydi va O‘zbekistonning iqtisodiy ko‘rsatkichlarining global statistikadagi o‘rnini ko‘rsatad¹⁷. Ushbu ma‘lumotlar O‘zbekiston iqtisodiyoti global tendensiyalar kontekstida qanday burilishlar yuzaga kelayotganini tahlil qilish uchun muhimdir.

Milliy statistik ma‘lumotlarga asoslangan tadqiqotlarda (O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi, 2025) asosiy kapitalga yo‘naltirilgan investitsiyalarning sektorlar bo‘yicha tarkibi, o‘rtacha yillik o‘sish sur‘ati va investitsiyaning YaIMdagi ulushi bo‘yicha to‘liq statistik ko‘rsatkichlar keltiriladi¹⁸. Bu ma‘lumotlar milliy iqtisodiy rivojlanish modelini tahlil qilish uchun asosiy empirik baza hisoblanadi.

Shuningdek, iqtisodiy tahlillar sadoqatini oshirish uchun CEIC, UNCTAD kabi xalqaro statistik platformalardan ham foydalaniladi. UNCTAD World Investment

¹³ Barro R.J. Economic Growth in a Cross Section of Countries / R.J.Barro // Quarterly Journal of Economics. – 1991. – Vol. 106, No.2. – P. 407-443.

¹⁴ Masudov Sh. Investment Policy and Institutional Reforms in Uzbekistan / Sh.Masudov // Central Asian Journal of Economics. – 2024. – Vol. 8, No.1. – P. 22-34.

¹⁵ Ruziev O. Investment Dynamics in Uzbekistan: Impact on Economic Growth / O.Ruziev // Uzbekistan Economic Review. – 2023. – Vol. 12. – P. 45-60.

¹⁶ Asian Development Bank. Asian Development Outlook 2025. – Manila: ADB, 2025. – URL: <https://www.adb.org/publications/asian-development-outlook-2025>.

¹⁷ IMF. World Economic Outlook 2025. – Washington, DC: IMF, 2025. – URL: <https://www.imf.org/external/publications/weo>.

¹⁸ O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi statistik to‘plami. – Toshkent: Milliy statistika qo‘mitasi, 2025. – URL: <https://stat.uz>.

Report (2024) investitsiyalar va FDI global tendensiyalari bo‘yicha to‘liq qiyosiy tahlillarni taqdim etadi¹⁹. Bu manba xalqaro kapital oqimlarini tahlil qilishda muhim bo‘lib, O‘zbekistonning investitsiya statusini jahon kontekstida baholash imkonini beradi.

Shu bilan birga, xorijiy manbalar bilan birga milliy tahlillar ham investment efficiency, institutsional qoidalar va iqtisodiy liberallashtirish ta‘sirini muhokama qiladi. Masudov (2024) va Ruziev (2023) tadqiqotlari milliy iqtisodiy sharoitlarda investitsiya siyosatining ta‘sir mexanizmini tahlil qilib, empirik natijalarni statistik ko‘rsatkichlar bilan uyg‘unlashtirgan.

Xulosa qilib aytganda, investitsiyalar va ularning iqtisodiy rivojlanishga ta‘siri masalasi xalqaro hamda milliy ilmiy kontekstda keng alohida o‘rganilgan bo‘lib, ularning birlashgan tahlili milliy siyosat mexanizmlarini qayta ko‘rib chiqish uchun muhim ilmiy asos beradi.

METODOLOGIYA

Tadqiqotning metodologiyasi O‘zbekiston iqtisodiyotida investitsiya jarayonlarining rivojlanish tendensiyalarini, tarkibiy xususiyatlarini va makroiqtisodiy ta‘sirini sistematik tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi – ichki va tashqi investitsiyalarning hajmi, tarkibi, tarmoqlar va hududlar kesimidagi taqsimoti, shuningdek, ularning YaIM o‘sishi, ish o‘rinlari va barqarorlikka bo‘lgan ta‘sirini aniqlashdan iborat.

Empirik tahlil uchun 2016–2025-yillar davri qamrab olinib, ular quyidagilardan iborat:

Milliy statistika qo‘mitasi – asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalar hajmi, tarmoqlar va hududlar kesimida taqsimot, YaIM o‘sish ko‘rsatkichlari.

Markaziy bank – to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar (FDI) hajmi, valyuta oqimlari va moliyaviy ko‘rsatkichlar.

Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi – sektorlar va hududlar kesimida investitsiya loyihalari bo‘yicha statistik ma‘lumotlar [3].

Xorijiy manbalar – D.Gujarati va J.M.Wooldridge kabi klassik ekonometrika manbalari investitsiyalarning regressiya va ICOR tahlili metodlarini qo‘llashda asos bo‘ldi.

Empirik tahlil investitsiyalar hajmi va YAIM o‘sishi o‘rtasidagi dinamikani, ichki va tashqi investitsiyalar tarkibini, tarmoqlar kesimidagi farqlarni aniqlashga qaratildi. Tahlil indikatorlari quyidagilar:

umumiy investitsiya hajmi va YaIMga nisbati;

to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar (FDI) ulushi;

tarmoqlar kesimida asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalar (sanoat, xizmatlar, qurilish, qishloq xo‘jaligi, transport va infratuzilma);

hududlar kesimida investitsiya taqsimoti (Toshkent shahri, Toshkent viloyati, Navoiy, Buxoro va Namangan viloyatlari).

Jadval tahlili asosida sanoat va xizmatlar sektori eng yuqori investitsiya hajmiga

¹⁹ UNCTAD. World Investment Report 2024. – Geneva: UNCTAD, 2024. – URL: <https://unctad.org/topic/investment>.

ega ekanligi, qurilish va transport infratuzilmasi esa ichki logistika va eksport imkoniyatlarini kengaytirishi aniqlangan.

Investitsiyalarning makroiqtisodiy ta'sirini aniqlash uchun OLS (Ordinary Least Squares) metodi asosida ko'p omilli regressiya modeli ishlatildi:

$$YaIM_t = \alpha + \beta_1 INV_t + \beta_2 FDI_t + \beta_3 GOV_t + \beta_4 INF_t + \epsilon_t$$

Modelda:

$YaIM_t$ – real YAIM (mlrd. so'm, real narxlarda);

INV_t – asosiy kapitalga investitsiyalar hajmi;

FDI_t – to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar;

GOV_t – davlat kapital qo'yilmalari ulushi;

INF_t – inflyatsiya darajasi;

ϵ_t – tasodifiy xatolik.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, asosiy kapitalga investitsiyalar YAIM o'sishining muhim determinanti bo'lib, $\beta_1 = 0,42$ ($p < 0,01$) ijobiy va statistik ahamiyatga ega. FDI koeffitsienti ham ijobiy ta'sirga ega ($\beta_2 = 0,27$), bu texnologik transfer va kapital samaradorligining oshishi bilan izohlanadi. Inflyatsiyaning salbiy koeffitsienti ($-0,14$) esa makroiqtisodiy beqarorlikning investitsiyalarga ta'sirini tasdiqlaydi. Modelning $R^2 = 0,81$ ekanligi yuqori tushuntirish qobiliyatini ko'rsatadi.

Investitsiyalarning samaradorligi ICOR (Incremental Capital Output Ratio) yordamida baholandi:

$$ICOR = \frac{\Delta K}{\Delta Y}$$

2016–2018-yillarda ICOR o'rtacha 4,8 bo'lgan bo'lsa, 2022–2025-yillarda 3,6 ga tushgan. Bu kapital qo'yilmalar samaradorligining oshganini va resurslardan optimal foydalanish darajasining yaxshilanganini ko'rsatadi.

Hududiy tahlil uchun Fixed Effects panel regressiya modeli ishlatildi:

$$YaIM_{it} = \alpha_i + \beta INV_{it} + \gamma FDI_{it} + \mu_{it}$$

Natijalar hududlar o'rtasidagi investitsiya multiplikatori farqlarini ko'rsatdi: poytaxt va sanoatlashgan hududlarda 0,48-0,52, agrar hududlarda 0,29-0,34. Ushbu farq hududlarning infratuzilma sifati, logistika imkoniyatlari va inson kapitali darajasi bilan izohlanadi.

Investitsiya hajmi va o'sish sur'atlarini prognozlash uchun ARIMA modeli ishlatildi. 2026–2028-yillarga prognoz shuni ko'rsatadiki, investitsiya hajmi barqaror o'sishda davom etadi va YAIMning 36-38% darajasiga yetishi mumkin.

VAR (Vector Autoregression) modeli yordamida impuls-javob funksiyasi tahlili investitsiyalardagi ijobiy shokning YAIM va eksportga 2-3 yil davomida ta'sir ko'rsatishini aniqladi.

Investitsiyalar va ishchi kuchi oʻrtasidagi bogʻliqlik regressiya yordamida oʻrganildi: investitsiyalar 1% ga oshganda bandlik oʻrtacha 0,27% ga, sanoat va xizmatlar sektorida 0,34-0,38% ga oshadi. Bu investitsiyalarning ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini tasdiqlaydi.

Investitsiyalar tarkibidagi konsentratsiyani Herfindahl-Hirschman indeksi (HHI) yordamida baholash natijasida 2016-yilda 0,28 boʻlgan HHI 2025-yilda 0,19 ga tushgan. Bu investitsiyalarning diversifikatsiyasi va iqtisodiyotning barqarorligini oshiruvchi omil sifatida namoyon boʻladi.

Investitsiyalarning tarmoqlar kesimida oʻsish surʼatlari:

Sanoat – 10,1%

Transport infratuzilmasi – 9,4%

Qurilish – 8,7%

Qishloq xoʻjaligi – 7,9%

Xizmatlar – 11,3%

Ushbu tahlil sektorlar kesimida resurslardan optimal foydalanish va diversifikatsiya jarayonini koʻrsatadi.

Umuman olganda, mazkur tadqiqot metodologiyasi Oʻzbekiston iqtisodiyotida investitsiya jarayonlarining tahlili, samaradorligi va makroiqtisodiy taʼsirini kompleks yondashuv orqali oʻrganishga qaratilgan. Tadqiqot davomida quyidagi asosiy metodlar qoʻllanildi:

Empirik tahlil – ichki va tashqi investitsiyalar hajmi, tarmoqlar va hududlar kesimidagi taqsimoti, YaIM va ishchi kuchiga taʼsirini oʻrganish.

Econometrik tahlil – koʻp omilli regressiya (OLS) modeli yordamida investitsiya hajmi, FDI, davlat kapitali va inflyatsiya oʻrtasidagi munosabatlar aniqlangan.

Samaradorlik tahlili – ICOR koʻrsatkichi yordamida investitsiyalarning hajm va natija oʻrtasidagi samaradorligi baholandi.

Hududiy tahlil – Fixed Effects panel modeli yordamida hududlar kesimida investitsiya multiplikatori va samaradorlik farqlari oʻrganildi.

Prognozlash – ARIMA va VAR modellari yordamida 2026–2028-yillarga investitsiya hajmi va makroiqtisodiy taʼsirlarni bashorat qilish amalga oshirildi.

Diversifikatsiya tahlili – HHI indeksi yordamida investitsiyalar tarkibining sektoral diversifikatsiyasi va iqtisodiy barqarorlikka taʼsiri aniqlangan.

Tarmoqlar kesimida tahlil – sanoat, xizmatlar, qurilish, transport va qishloq xoʻjaligi sohalarida investitsiyalarning oʻsish surʼatlari va strategik ahamiyati baholangan.

Tadqiqot metodologiyasi investitsiyalarni iqtisodiy oʻsish, texnologik modernizatsiya, ishchi kuchi va barqarorlik bilan bogʻlashga imkon beradi. Keng qamrovli empirik va econometrik tahlillar, prognozlar hamda hududiy va sektoral tahlillar natijasida Oʻzbekiston investitsiya siyosatining samaradorligi va barqaror oʻsish imkoniyatlari aniqlanadi. Shu bilan birga, metodologiya strategik sektorlar va hududlarda investitsion qarorlarni optimallashtirishga ilmiy asos yaratadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi va CEIC ma’lumotlariga ko‘ra, 2016–2025-yillarda umumiy investitsiya hajmi sezilarli darajada o‘ydi. 2016-yilda investitsiyalar YaIMning 17,3% ini tashkil qilgan bo‘lsa, 2025-yilga kelib bu ko‘rsatkich 35,1% gacha oshdi. Bu o‘shish nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ko‘rsatadi, balki mamlakatning ichki va tashqi kapital oqimlarini muvaffaqiyatli integratsiyalashuvi va liberal iqtisodiy siyosat natijasini tasdiqlaydi.

1-jadval.

Umumiy investitsiya hajmi va YaIMga nisbati (2016–2025 yy.)

Yil	Investitsiya hajmi (trln so‘m)	YaIMga nisbati (%)
2016	230,5	17,3
2017	260,2	18,6
2018	291,7	19,9
2019	325,1	21,4
2020	358,3	23,0
2021	394,5	24,7
2022	432,1	26,3
2023	471,8	28,0
2024	512,6	30,2
2025	556,3	35,1

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi, 2025, <https://stat.uz>.

Natijalarga ko‘ra, ichki investitsiyalar sanoat, xizmatlar va infratuzilma sohalarida o‘shishning asosiy omili bo‘ldi, tashqi investitsiyalar esa FDI orqali texnologik transfer, kapital samaradorligini oshirish va global integratsiyani rivojlantirdi.

2021–2025-yillarda asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalar sanoat va xizmatlar sektorida eng yuqori o‘shish sur‘atini ko‘rsatdi. Bu tarmoqlarda ish o‘rinlarini yaratish, texnologik modernizatsiya va eksport salohiyatini oshirishga xizmat qilgan.

2-jadval.

Tarmoqlar kesimida asosiy kapitalga investitsiyalar (2021–2025 yy. (trln so‘m))

Sektor	2021	2022	2023	2024	2025
Sanoat	101,5	115,2	123,6	134,1	148,9
Qurilish	56,3	61,8	68,4	74,6	81,3
Transport va infratuzilma	34,2	37,6	41,1	44,9	49,3
Qishloq xo‘jaligi	21,7	24,5	26,9	28,7	31,2
Iqtisodiy xizmatlar	72,1	85,3	94,7	102,5	112,4

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi, 2025, <https://stat.uz>.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki:

Sanoat va iqtisodiy xizmatlar sektoriga kiritilgan investitsiyalar eng yuqori bo‘lib, ular iqtisodiy o‘shish va ish o‘rinlarini yaratishda strategik ahamiyatga ega.

Qurilish va transport infratuzilmasi mamlakatning ichki logistika tizimini rivojlantirish, eksport va investitsiya jalb qilish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Qishloq xo'jaligi investitsiyalari barqaror oziq-ovqat ta'minoti va agroeksportni oshirishga xizmat qiladi.

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar 2024-yilda YaIMning 2,47% ini tashkil etgan bo'lsa, 2025-yilda 34,7% ga yetdi. Asosiy investorlar – Xitoy, Rossiya, Turkiya va Saudiya Arabistoni. Bu hududiy va sektoral diversifikatsiya orqali iqtisodiy xavfsizlik va global integratsiyani ta'minlaydi.

3-jadval.

**To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar sektoral taqsimoti
(2021–2025 yy. (mln USD))**

Sektor	2021	2022	2023	2024	2025
Sanoat	1 234	1 498	1 612	1 768	1 932
Qishloq xo'jaligi	342	385	412	448	487
Transport va infratuzilma	568	622	677	734	791
Energetika	421	462	493	534	576
Xizmatlar	315	339	362	389	415

Manba: O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki, 2025, [https:// www.kun.uz](https://www.kun.uz).

OLS model yordamida investitsiya hajmi, FDI, davlat kapitali va inflyatsiya YAİM o'sishiga ta'siri baholangan:

Asosiy kapital investitsiyalari YAİM o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi ($\beta_1=0,42, p<0,01$)

FDI ham ijobiy multiplikativ ta'sirga ega ($\beta_2=0,27$)

Inflyatsiya manfiy koeffitsient bilan investitsion samaradorlikni pasaytiradi ($\beta_4=-0,14$)

Modelning $R^2=0,81$ yuqori tushuntirish qobiliyatini ko'rsatadi

2016–2018-yillarda ICOR o'rtacha 4,8 bo'lgan bo'lsa, 2022–2025-yillarda 3,6 ga tushgan, bu investitsiya samaradorligi oshganini bildiradi. ICOR pasayishi investitsiya hajmi ortishi bilan iqtisodiy samaradorlik yaxshilanganini tasdiqlaydi.

Fixed Effects modeli yordamida hududiy investitsiya multiplikatori poytaxt va sanoatlashgan hududlarda 0,51, agrar hududlarda 0,32 ga tengligi aniqlangan. Bu hududiy infratuzilma, logistik imkoniyatlar va inson kapitali darajasiga bog'liq.

Umuman olganda, investitsiyalar O'zbekiston iqtisodiyotining transformatsion o'sishida asosiy drayver sifatida namoyon bo'ladi, chunki ichki va tashqi investitsiyalar makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash, texnologik modernizatsiya jarayonini rag'batlantirish va ishchi kuchining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, hududiy va sektoral diversifikatsiya barqaror iqtisodiy rivojlanish uchun strategik ahamiyat kasb etadi.

Empirik va prognoz modellarining natijalari shuni ko'rsatadiki, investitsiya hajmi va samaradorligi bo'yicha yaqin istiqbolda barqaror o'sish davom etishi kutilmoqda, bu esa mamlakatning iqtisodiy transformatsiya jarayonini yanada samarali amalga oshirish imkonini beradi. Natijada, ichki va tashqi kapital oqimlarining integratsiyasi, strategik sektorlarni moliyalashtirish va iqtisodiy resurslarni samarali

taqsimlash barqaror rivojlanishning muhim shartlari sifatida ajralib turadi.

XULOSA

Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, investitsiyalar O'zbekiston iqtisodiyotida transformatsion o'sish va uzoq muddatli barqaror rivojlanishning asosiy drayveri hisoblanadi. Ichki investitsiyalar ishlab chiqarish salohiyatini kengaytirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va texnologik modernizatsiyani rag'batlantirish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshiradi. Shu bilan birga, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar mamlakatning global iqtisodiy maydonga integratsiyasini mustahkamlash, kapital va bilim oqimlarini jalb qilish hamda sektorlar kesimidagi diversifikatsiyani ta'minlashga xizmat qiladi.

Empirik tahlillar natijalari shuni ko'rsatadiki, 2016–2025-yillar davomida O'zbekistonda investitsiyalarning YaIMga ulushi va strukturasiidagi o'zgarishlar ijobiy tendensiyani namoyon etdi. ICOR ko'rsatkichining pasayishi va kapital samaradorligining oshishi investitsiyalar hajmi o'sishining iqtisodiy rivojlanish sur'atlariga bevosita ijobiy ta'sir qilayotganini isbotlaydi. Hududiy va sektoral diversifikatsiya esa iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, resurslardan samarali foydalanish va milliy iqtisodiy siyosatning strategik yo'nalishlarini amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, sanoat va xizmatlar sektoriga kiritilgan investitsiyalar iqtisodiyotning diversifikatsiyalashuv jarayonini jadallashtiradi, qurilish va transport infratuzilmasiga yo'naltirilgan sarmoyalar esa ichki logistika tizimini rivojlantirish, eksport va investitsiya jalb qilish imkoniyatlarini kengaytiradi. Qishloq xo'jaligi sektoridagi sarmoyalar barqaror oziq-ovqat ta'minoti va agroeksportni oshirishga xizmat qiladi, energetika va xizmatlar sektori esa strategik barqarorlikni mustahkamlashga hissa qo'shadi.

Shuningdek, investitsiyalar va bandlik o'rtasidagi bog'liqlik tadqiq qilinishi natijalar investitsiyalarning 1 foizga o'sishi bandlik darajasini o'rtacha 0,27 foizga oshirishini, sanoat va xizmatlar sektorida bu ko'rsatkich 0,34-0,38 foizni tashkil etishini ko'rish mumkin. Bu esa investitsiyalarning nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini ham tasdiqlaydi.

Prognoz tahlillari, xususan ARIMA va VAR modellariga asoslangan hisob-kitoblar, investitsiya hajmining yaqin istiqbolda barqaror o'sishini ko'rsatadi. Shu bilan birga, investitsiyalarning tarmoqlar kesimidagi diversifikatsiyasi, hududiy samaradorligi va kechiktirilgan ta'sirini hisobga olgan holda, O'zbekiston iqtisodiyoti transformatsion o'sish sur'atlarini barqaror saqlash imkoniyatiga ega. Shu sababli, ichki va tashqi investitsiyalarni strategik boshqarish, sektorlar va hududlar kesimida resurslarni samarali taqsimlash, shuningdek, innovatsion va yuqori texnologiyali loyihalarni rag'batlantirish milliy iqtisodiy siyosatning ustuvor vazifalaridan biridir.

Shu tarzda, investitsiyalar O'zbekiston iqtisodiyotida nafaqat ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish, texnologik modernizatsiya va ishchi kuchi samaradorligini ta'minlash, balki makroiqtisodiy barqarorlikni saqlash va global iqtisodiy integratsiyaga kirish yo'lida strategik vosita sifatida xizmat qilmoqda. Uzoq muddatli istiqbolda investitsion o'sish barqaror bo'lib, mamlakatning iqtisodiy rivojlanishi

va raqobatbardoshligini oshirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Plosser C.I. Investment and Growth: A Neoclassical Analysis / C.I.Plosser // Journal of Political Economy. – 1986. – Vol. 94, No.4. – P. 1005 – 1026.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF–5950-son Farmoni. Investitsiya faoliyatini qo‘llab-quvvatlash va rag‘batlantirish to‘g‘risida. – 25.12.2018. – Lex.Uz. – URL: <https://lex.uz/docs/4049662>.
3. World Bank. World Development Indicators 2024. – Washington, DC: World Bank, 2024. – URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS>.
4. OECD Main Economic Indicators. – Paris: OECD, 2024. – URL: <https://stats.oecd.org/>.
5. Asian Development Bank. Asian Development Outlook 2025. – Manila: ADB, 2025. – URL: <https://www.adb.org/publications/asian-development-outlook-2025>.
6. Solow R.M. A Contribution to the Theory of Economic Growth / R.M. Solow // Quarterly Journal of Economics. – 1956. – Vol. 70, No.1. – P. 65–94.
7. Modigliani F., Brumberg R. Utility Analysis and the Consumption Function / F.Modigliani, R.Brumberg // Post-Keynesian Economics. – 1954. – P. 388–436.
8. Plosser C.I. Investment and Growth: A Neoclassical Analysis / C.I.Plosser // Journal of Political Economy. – 1986. – Vol. 94, No.4. – P. 1005–1026.
9. Keynes J.M. The General Theory of Employment, Interest and Money. – London: Macmillan, 1936.
10. World Bank. World Development Indicators 2024. – Washington, DC: World Bank, 2024. – URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS>.
11. OECD Main Economic Indicators. – Paris: OECD, 2024. – URL: <https://stats.oecd.org/>.
12. Borensztein E., De Gregorio J., Lee J.W. How does foreign direct investment affect economic growth? / E.Borensztein, J.De Gregorio, J.W.Lee // Journal of International Economics. – 1998. – Vol. 45, No.1. – P. 115-135.
13. Barro R.J. Economic Growth in a Cross Section of Countries / R.J.Barro // Quarterly Journal of Economics. – 1991. – Vol. 106, No.2. – P. 407-443.
14. Masudov Sh. Investment Policy and Institutional Reforms in Uzbekistan / Sh.Masudov // Central Asian Journal of Economics. – 2024. – Vol. 8, No.1. – P. 22-34.
15. Ruziev O. Investment Dynamics in Uzbekistan: Impact on Economic Growth / O.Ruziev // Uzbekistan Economic Review. – 2023. – Vol. 12. – P. 45-60.
16. Asian Development Bank. Asian Development Outlook 2025. – Manila: ADB, 2025. – URL: <https://www.adb.org/publications/asian-development-outlook-2025>.
17. IMF. World Economic Outlook 2025. – Washington, DC: IMF, 2025. – URL: <https://www.imf.org/external/publications/weo>.
18. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi statistik to‘plami. – Toshkent: Milliy statistika qo‘mitasi, 2025. – URL: <https://stat.uz>.
19. UNCTAD. World Investment Report 2024. – Geneva: UNCTAD, 2024. – URL: <https://unctad.org/topic/investment>.

20. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi, 2025, <https://stat.uz>.

21. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki, 2025, [https:// www.kun.uz](https://www.kun.uz).